

Posudek oponenta na magisterskou diplomovou práci

Transformace jako součást koloniální identity

Vypracoval: Bc. Václav Vidím

Předložená magisterská diplomová práce se zabývá formací a transformací identity kolonizovaného subjektu (respektive kolonizujícího subjektu) v dílech myslitelů první generace postkoloniálních studií. Práce velmi zdařile artikuluje zejména historicko-filozofické pozadí, ze kterého práce daných autorů a autorky vychází (jistou páteřní strukturu přitom tvoří Hegel, Marx a Nietzsche) s jejich osobitým přístupem a žitou zkušeností. Toto dvojí zaměření (historicko-filosofické pozadí kolonialismu a fenomenologický přístup kolonizovaného subjektu v první osobě) ostatně tvoří již originalitu zdrojových textů samotných, zejména v případě Fanona.

Na práci je třeba za prvé ocenit její důsledně transdisciplinární přístup. Autor např. skvěle dává do souvislosti literární popis klíčového fenoménu „passing“ (onoho rasového „přetvařování“, kdy se subjekt s tmavou kůží snaží, aby „prošel“ ve společnosti „bílých“, aby byl uznán jako „bílý“) s fenomenologickými popisy stejného fenoménu v pracích Frantze Fanona. Mimo jiné přesvědčivě ukazuje, jak široké je ve skutečnosti sémantické pole bílé identity: být bílý může mít např. ekonomický význam „někde bydlet a nějak se mít“ (s. 17). Dalším velice silným momentem práce je důraz na jistý paralelismus mezi rozpadající se identitou kolonizovaného (např. ve Fanonových analýzách rasistického pohledu, které vede až narušení jeho tělesného schématu) a křehkosti identity bílého, kolonizujícího či přímo rasistického subjektu. Václav Vidím skvěle předvádí, jak „nevědomost Jacka Bellewa o rasovém původu jeho ženy, je, v románu *Passing*, něco, co jej definuje jakožto subjekt“ (s. 55), a jak se tato jeho identita rozpadá v momentě, kdy zjistí její pravý rasový původ.

Práce je rovněž přínosná v tom, jak naznačuje možnou a potřebnou postkoloniální kritiku některých zavedených pojmů západní filosofické etiky. V tomto ohledu je jistě namístě podrobit kritice např. Levinasův pojem tváře, za jehož univerzalizmem se ve skutečnosti skrývá europocentrismus. Jak Václav Vidím správně podotýká: „Tvář sice přináší etický rozměr, ale v kolonialismu je nutné se zeptat, jak ta tvář vypadá“ (s. 24).

S pojmem tváře se zároveň pojí moje první drobná připomínka k jinak perfektně strukturované a stylově čistě napsané práci. Když autor hovoří o tom, že tvář u Levinase „vyvolává v subjektu stav posvátné hrůzy“ (s. 21) dopouští se podle mého minimálně interpretační nepřesnosti. Levinas důsledně odlišuje sféry *sacré*, posvátna, které subjekt nějakým způsobem nábožensky vtahuje až k jeho desintegraci a sféru *saint* (svatosti), kam řadí také setkání s tváří a která má mnohem více civilní, etický rozměr, v němž mě druhý oslovuje, abych eticky jednal ve světě. Na druhou stranu by ale i toto Levinasovo zavedené rozlišení bylo třeba podrobit jisté postkoloniální kritice, která by např. zpochybnila s ním spojené jasně hierarchické seřazení židovství jakožto univerzálního náboženství, jež má etickou podstatu a různých „pohanských“ kultů, které místo, aby etický subjekt konstituovaly, tak jej desintegrují v „posvátné hrůze“.

Další, tentokrát obecnější, námitka se týká otázky univerzality útlaku. Autor na s. 5-6 cituje Memmiho větu, podle které „zkušenost útlaku je univerzální a platí jak pro něj v Tunisku, tak pro černocho

v USA“. Tato teze se mi ale zdá být v napětí s přístupem Fanona, jehož pojem historicko-rasového schématu právě tím, že vychází také z perspektivy první osoby, takto jednoduše univerzalizovatelný není. Moje otázka je tedy metodologického charakteru: podařilo-se v práci prokázat shodné rysy útlaku černochů v USA s Fanonovou severoafrickou zkušeností, stačí tato shoda k založení „objektivní a celosvětové perspektivy“, jak autor naznačuje v úvodu své práce?

Poslední poznámka je bibliografická. Vychází-li práce teoreticky také z díla Judith Butler, bylo by jistě užitečné do bibliografie zahrnout její nedávnou knihu *The force of nonviolence* (2020), kde je celá jedna kapitola věnována právě Fanonovi a vztahu jeho pojmu historicko-rasového schématu k Merleau-Pontyho tělesnému schématu.

Celkově práci vřele doporučuji k obhajobě a hodnotím jako výbornou (1).

V Praze, dne 26.8.2022

Jan Bierhanzl, Ph.D.